	N O R M A B R A N Ż O W A	BN-86
	Kleje do łączenia stopów aluminium w konstrukcjach wysoko wytrzymałych	6301-08
	Wymagania i badania	Zamiast BN-80/6301-08
		Grupa katalogowa 1099

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy są wymagania kwalifikacyjne i metody badań własności wytrzymałościowych i trwałości klejów przeznaczonych do łączenia stopów aluminium w konstrukcjach wysoko wytrzymałych.

1.2. Zakres stosowania normy. Normę stosuje się do oceny przydatności klejów dla konstrukcji wysoko wytrzymałych.

2. WYMAGANIA

2.1. Zestawienie wymagań własności fizyko mechanicznych spoin klejowych — wg tabl. 1.

Tablica 1

Wymagania	
a) Wytrzymałość spoiny klejowej na ścinanie wg PN-69/C-89300, MPa, nie mniej niż:	
— w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$	35,0
— w temperaturze $-60 \pm 2^\circ\text{C}$	30,0
— w temperaturze $80 \pm 2^\circ\text{C}$	28,0
b) Wytrzymałość spoiny klejowej na oddzieranie wg PN-69/C-89302, KN/m, nie mniej niż:	
— w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$	3,5
— w temperaturze $-60 \pm 2^\circ\text{C}$	2,0
— w temperaturze $80 \pm 2^\circ\text{C}$	3,0
c) Wytrzymałość spoiny klejowej na oddzieranie przy zastosowaniu uchwytu rolkowego, KN/m, nie mniej niż:	
— w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$	5,0
— w temperaturze $-60 \pm 2^\circ\text{C}$	4,5
— w temperaturze $80 \pm 2^\circ\text{C}$	4,5
d) Wytrzymałość spoiny klejowej na ścinanie udarowe, J/cm ² , w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ nie mniej niż	3,5

cd. tabl. 1

Wymagania	
e) Wytrzymałość spoiny klejowej na ścinanie, MPa, w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$, po próbie długotrwałej prowadzonej:	
— w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ w czasie moczenia w wodzie, nie mniej niż	28,0
— w temperaturze $80 \pm 2^\circ\text{C}$ bez moczenia w wodzie, nie mniej niż	30,0
— w temperaturze $80 \pm 2^\circ\text{C}$ po przyspieszonym starzeniu, nie mniej niż	20,0
f) Wytrzymałość spoiny klejowej na ścinanie, MPa, w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$, po próbie długotrwałej prowadzonej w cyklicznych zmianach temperatury i wysokiej wilgotności powietrza, nie mniej niż	25,0

2.2. Zestawienie wymagań dotyczących odporności spoin klejowych na czynniki chemiczne, klimatyczne i na starzenie — wg tabl. 2.

Tablica 2

Wymagania	
a) Wytrzymałość spoiny klejowej na ścinanie, MPa, w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$, po badaniach korozyjnych, nie mniej niż	28,0
b) Wytrzymałość spoiny klejowej na ścinanie, MPa, w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ po moczeniu w paliwie, nie mniej niż	31,0
c) Wytrzymałość spoiny klejowej na ścinanie, MPa, w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ po moczeniu w olejach nie mniej niż	31,0
d) Wytrzymałość spoiny klejowej na ścinanie, MPa, w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ po naturalnym starzeniu w warunkach atmosferycznych, nie mniej niż:	
— po 1 roku starzenia	28,0
— po 2 latach starzenia	28,0
e) Wytrzymałość spoiny klejowej na ścinanie, MPa, w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$, po przyspieszonym starzeniu, nie mniej niż	28,0

Zgłoszona przez Instytut Lotnictwa (O)

Ustanowiona przez Dyrektora Instytutu Lotnictwa dnia 5 lutego 1986 r.

jako norma obowiązująca od dnia 1 lipca 1986 r.

(Dz. Norm. i Miar nr 4/1986 poz. 10)

3. METODY BADAŃ

3.1. Rodzaje metod badań

3.1.1. Zestawienie metod badań własności fizykomechanicznych spoin klejowych — wg tabl. 3.

Tablica 3

Badania		Metody badań wg
Statyczne	oznaczenie wytrzymałości na ścinanie w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$, $-60 \pm 2^\circ\text{C}$, $80 \pm 2^\circ\text{C}$	PN-69/C-89300
	oznaczenie wytrzymałości na oddzieranie w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$, $-60 \pm 2^\circ\text{C}$, $80 \pm 2^\circ\text{C}$	3.2.1b), 3.2.5b) oraz PN-69/C-89302
Dynamiczne	oznaczenie udarności	3.2.1c), 3.2.2 oraz PN-81/C-89029
Długotrwałe	oznaczenie wytrzymałości długotrwałej przy ścinaniu: — w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ w czasie moczenia w wodzie — w temperaturze $80 \pm 2^\circ\text{C}$ bez moczenia w wodzie — w temperaturze $80 \pm 2^\circ\text{C}$ po przyspieszonym starzeniu	3.2.7
	oznaczenie wytrzymałości długotrwałej przy ścinaniu w czasie cyklicznych zmian temperatur $20 \div 60 \pm 2^\circ\text{C}$ przy wysokiej wilgotności powietrza	3.2.8

3.1.2. Zestawienie metod badań odporności spoin klejowych na czynniki chemiczne, klimatyczne i na starzenie — wg tabl. 4.

Tablica 4

Badania		Metody badań wg
Odporności chemicznej	oznaczenie wytrzymałości na ścinanie w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ po badaniach korozyjnych	PN-76/H-04603
	oznaczenie wytrzymałości na ścinanie w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ po moczeniu w paliwie	3.3.5
	oznaczenie wytrzymałości na ścinanie w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ po moczeniu w olejach	3.3.5
Odporności na starzenie	oznaczenie wytrzymałości na ścinanie w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ po naturalnym starzeniu w warunkach atmosferycznych	3.3.6
	oznaczenie wytrzymałości na ścinanie w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ po przyspieszonym starzeniu	3.3.7

3.2. Badanie własności fizykomechanicznych spoin klejowych

3.2.1. Próbkki do badań

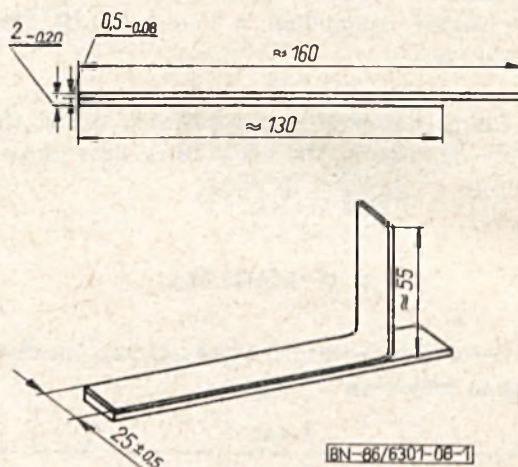
a) do oznaczania wytrzymałości na ścinanie należy stosować próbkę wykonaną z blachy platerowanej konstrukcyjnej ze stopu aluminium PA71a, odpowiadającej wymaganiom wg PN-74/H-92745. Kształt i wymiary próbki powinny być zgodne z PN-69/C-89300;

b) do oznaczania wytrzymałości na oddzieranie należy stosować próbki z blachy jak w poz. a):

— o kształcie i wymiarach wg PN-69/C-89302

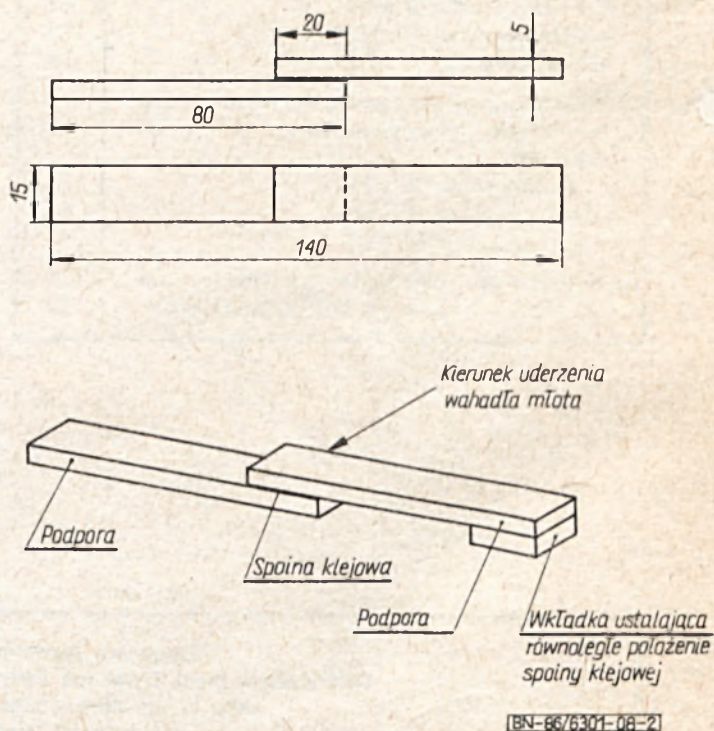
oraz

— o kształcie i wymiarach wg rys. 1;

Rys. 1

c) do oznaczania udarności należy stosować próbkę z blachy ze stopu aluminium jak w poz. a), o kształcie i wymiarach wg rys. 2.

Rys. 2

3.2.2. Przygotowanie próbek. Płytki lub paski blachy przeznaczone do sklejania należy oczyścić ze smaru ochronnego i zanieczyszczeń mechanicznych, zmywając następnie benzyną za pomocą ligniny lub flaneli. Następnie przemyć acetonem aż do uzyskania całkowicie czystego tamponu. Oczyszczone w ten sposób płytki lub paski blachy należy anodować w kwasie siarkowym w następujących warunkach:

a) trawienie należy wykonać w temperaturze $45 \div 60^{\circ}\text{C}$ w ciągu minimum 2 min w roztworze wodnym sporządzonym przez rozpuszczenie $50 \div 60$ g wodorotlenku sodowego w 1 dm^3 wody,

b) przejaśnianie należy wykonać w temperaturze $20 \pm 5^{\circ}\text{C}$ w ciągu 2 min w $20 \div 40\%$ roztworze kwasu azotowego technicznego,

c) anodowanie należy wykonać w temperaturze $10 \div 15^{\circ}\text{C}$ w ciągu 21 ± 1 min w roztworze wodnym sporządzonym przez rozpuszczenie $180 \div 200$ g kwasu siarkowego cz. (1,82) w 1 dm^3 wody. Gęstość prądu w czasie anodowania powinna wynosić $1 \div 1,3 \text{ A/dm}^2$,

d) uszczelnianie należy wykonać w temperaturze $70 \div 80^{\circ}\text{C}$ w ciągu $8 \div 10$ min w roztworze wodnym sporządzonym przez rozpuszczenie $40 \div 55$ g dwuchromianu potasowego w 1 dm^3 wody.

Pozostałe wymagania dotyczące procesu anodowania w kwasie siarkowym powinny być zgodne z PN-72/M-69850.

Klejenie powinno być wykonane w zasadzie bezpośrednio po zakończeniu procesu przygotowania powierzchni. Dopuszcza się przechowywanie płytek lub pasków przygotowanych do klejenia przez okres nie przekraczający 3 dni, w suchej i bezpyłowej atmosferze w sposób uniemożliwiający zanieczyszczenie powierzchni przygotowanych do klejenia.

Klejenie należy wykonać wg wskazań podanych w normach przedmiotowych na poszczególne kleje.

3.2.3. Przyrządy

a) do oznaczania wytrzymałości na ścinanie i oddzieranie należy stosować maszyny wytrzymałościowe spełniające wymagania wg PN-69/C-89300 i PN-69/C-89302, zaopatrzone w komorę do badań w zakresie temperatur od -60°C do $+80^{\circ}\text{C}$,

b) do oznaczania wytrzymałości na udarność należy stosować młot wahadłowy Charpy'ego wg PN-81/C-89029,

c) do oznaczania wytrzymałości długotrwałej należy stosować urządzenie zapewniające żadaną wielkość obciążenia i jego stałość w czasie trwania próby z dokładnością do $\pm 1\%$ obciążenia nominalnego oraz osiowe obciążenie próbki bez wstrząsów i uderzeń. Urządzenie powinno być tak ustawione, aby drgania i wstrząsy pochodzące z zewnątrz nie przenosiły się na układ urządzenia i przyrządy pomiarowe. Urządzenie powinno być zaopatrzone w komorę do badań w temperaturze do 80°C .

3.2.4. Oznaczenie wytrzymałości na ścinanie należy wykonać zgodnie z PN-69/C-89300. Wytrzymałość w temperaturze -60°C i $+80^{\circ}\text{C}$ oznacza się na próbkach umieszczonych w komorze zamocowanej na maszynie wytrzymałościowej. Ogrzewanie lub oziębianie

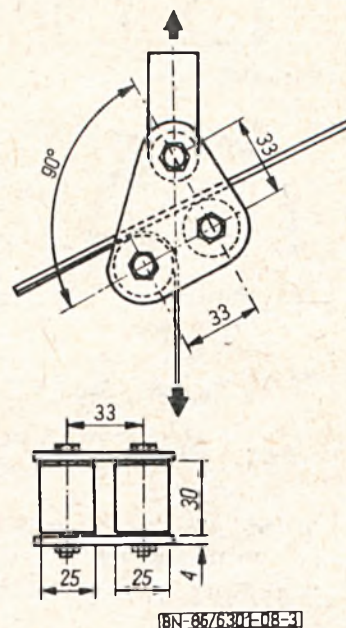
próbki do wymaganej temperatury powinno odbywać się od temperatury 20 ± 2 w czasie nie dłuższym niż 1 h.

Czas oziębiania lub ogrzewania próbek w komorze przed oznaczaniem wytrzymałości na ścinanie wynosi 30 min od chwili uzyskania wymaganej temperatury.

* **3.2.5. Oznaczenie wytrzymałości na oddzieranie** należy wykonać:

a) zgodnie z PN-69/C-89302,

b) na próbce wg rys. 1, przy zastosowaniu uchwytu rolkowego wg rys. 3.

Rys. 3

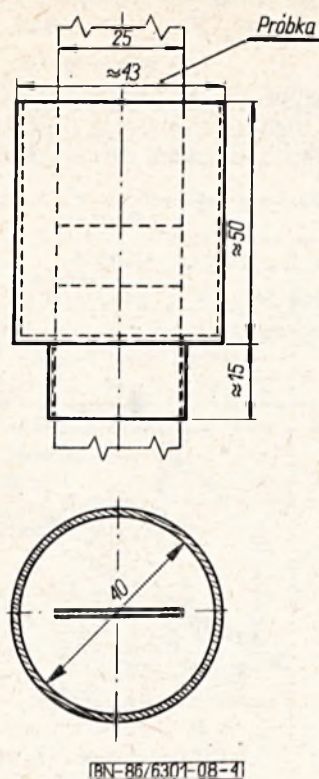
Oznaczenie wytrzymałości i obliczanie wyników należy wykonać wg PN-69/C-89302. Wytrzymałość w temperaturze -60°C i $+80^{\circ}\text{C}$ należy oznaczać w warunkach określonych w 3.2.4.

3.2.6. Oznaczenie udarności należy wykonać wg PN-81/C-89029 na próbce o kształcie i wymiarach wg 3.2.1c) rys. 2.

3.2.7. Oznaczenie wytrzymałości długotrwałej przy ścinaniu należy prowadzić przy stałym obciążeniu wynoszącym 176 daN w czasie nie krótszym niż 1000 h na co najmniej 3 próbkach i przy wartościach temperatury podanych w tabl. 3. Do badań w wodzie stosować obciążenie 294 daN . Przed upływem 1000 h obciążenia, żadna z badanych próbek nie może ulec zniszczeniu. Po zakończeniu badań na próbkach oznacza się wytrzymałość na ścinanie w krótkotrwałej próbie statycznej. Do badań należy stosować próbkę standardową wg 3.2.1a).

Do oznaczania wytrzymałości długotrwałej w temperaturze $20 \pm 2^{\circ}\text{C}$ w czasie moczenia w wodzie ciągnącej można stosować pojemniczki na wodę o różnych kształtach i wymiarach, umożliwiającym mocowanie ich na próbce i zapewniającym całkowite zanurzenie spoiny klejowej w wodzie. Przykład zastosowania pojemniczka laminatowego pokazano na rys. 4.

Rys. 4

Do oznaczania wytrzymałości długotrwałej w temperaturze $80 \pm 2^\circ\text{C}$ po przyspieszonym starzeniu należy stosować próbki poddane uprzednio badaniom wg 3.3.7 po zakończeniu I etapu.

3.2.8. Oznaczenie wytrzymałości długotrwałej przy stałym obciążeniu i cyklicznych zmianach temperatury oraz wysokiej wilgotności powietrza należy prowadzić wg następującego cyklu dobowego:

- 7 h obciążenia w temperaturze $60 \pm 2^\circ\text{C}$ *o 10°C* i po wyłączeniu ogrzewania *o 10°C*
- 17 h obciążenia w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$.

Przez cały czas próby wilgotność względna powietrza otaczającego próbkę powinna być 100%.

Do badania wytrzymałości długotrwałej w podwyższonej temperaturze i wilgotności powietrza można stosować pojemniczki zakładane bezpośrednio na próbkę, jak przy oznaczaniu wytrzymałości trwałej w czasie moczenia próbki w wodzie, lecz bez zanurzenia spoiny w wodzie.

Zastosowane pojemniczki powinny zapewnić szczelność gwarantującą utrzymywanie się wody na dnie pojemniczka przez cały czas próby.

Sposób zamocowania pojemniczka nie może ograniczać pełzania spoiny klejowej pod obciążeniem.

3.3. Badanie odporności spoin klejowych na czynniki chemiczne, klimatyczne i na starzenie

3.3.1. Próba do badań wytrzymałości na ścinanie — wg 3.2.1a)

3.3.2. Przygotowanie próbek — wg 3.2.2.

** 3.3.3. Przyrządy

a) do oznaczania wytrzymałości na ścinanie w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ należy stosować maszynę wytrzymałościową — wg 3.2.3a),

b) do badań korozyjnych należy stosować komory spełniające wymagania wg PN-76/H-04603,

c) badanie naturalnego starzenia spoin klejowych w warunkach atmosferycznych należy prowadzić na stacji terenowej. Usytuowanie stacji terenowej oraz wytyczne ogólne dotyczące konstrukcji stojaków — wg PN-82/C-81544.

d) do przyspieszonych badań starzeniowych należy stosować komory wilgotnościowe umożliwiające starzenie próbek w temperaturze do 60°C i dużej wilgotności powietrza oraz mające urządzenie do wytwarzania w komorze mgły wodnej dla zraszania próbek.

3.3.4. Badanie korozyjne w obojętnej mgłę solnej należy przeprowadzać wg PN-76/H-04603.

Odporność spoin klejowych na działanie mgły solnej należy oceniać po upływie 480 h trwania badania.

3.3.5. Badanie odporności spoin klejowych na działanie paliwa i oleju należy przeprowadzać w paliwie PSM2 wg PN-72/C-96026 oraz w oleju AMG-10¹⁾. Badanie powinno przebiegać w temperaturze $60 \pm 2^\circ\text{C}$. Do prób należy stosować naczynia szklane zabezpieczające przed zmianą objętości paliwa podczas prowadzenia badań.

Oznaczanie wytrzymałości spoin klejowych należy wykonać po 10, 20 i 30 dobach przetrzymywania w paliwie i oleju. Po każdym dziesięciu dniach należy paliwo i olej w naczyniach wymienić na świeże. Liczba próbek koniecznych do badań oraz przygotowanie ich przed oznaczaniem wytrzymałości spoin klejowych na ścinanie po działaniu paliwa i oleju — wg PN-78/C-89067. Badanie można przeprowadzić w innych paliwach i olejach w zależności od warunków pracy spoin klejowych.

3.3.6. Badanie starzenia spoin klejowych na stacji terenowej należy prowadzić wg PN-82/C-81544. Wpływ działania warunków atmosferycznych na wytrzymałość spoin klejowych należy sprawdzać po 1 roku i po 2 latach starzenia.

3.3.7. Badania przyspieszonego starzenia w komorze wilgotnościowej należy prowadzić wg następującego cyklu dobowego:

— 6 h ogrzewania w temperaturze $55 \div 60^\circ\text{C}$ ze zraszaniem co 2 h przez 15 min wodą destylowaną, przy wilgotności względnej powietrza $80 \div 100\%$,

— 18 h starzenia przy zamkniętej komorze, w temperaturze $20 \pm 2^\circ\text{C}$ i wilgotności względnej powietrza około 100%.

Wpływ działania warunków przyspieszonego starzenia na wytrzymałość spoin klejowych należy określić w dwóch etapach:

I — po 41 cyklach, co odpowiada 250 h ogrzewania próbek w temperaturze $55 \div 60^\circ\text{C}$,

II — po 82 cyklach, co odpowiada 500 h ogrzewania próbek w temperaturze $55 \div 60^\circ\text{C}$.

Wpływ warunków przyspieszonego starzenia na wytrzymałość spoin klejowych należy określać po pełnym

¹⁾ Patrz Informacje dodatkowe p. 4.

cyklu kończącym dany etap starzenia, na próbkach wyjętych bezpośrednio z komory. Do oznaczania wytrzymałości po starzeniu należy przygotować co najmniej 10 próbek dla każdego etapu badania.

3.4. Ocena wyników badań. Klej należy uznać za zgodny z normą, jeżeli wyniki badań odpowiadają wy-

maganiom normy. W przypadku uzyskania wyników niezgodnych z normą, badanie, które dało wynik negatywny należy powtórzyć, stosując podwójną liczbę próbek. Jeśli ponownie uzyska się wynik niezgodny z normą, klej nie może być stosowany do łączenia stopów aluminium w konstrukcjach wysoko wytrzymałych.

K O N I E C

INFORMACJE DODATKOWE

1. Instytucja opracowująca normę — Instytut Lotnictwa, Warszawa.

2. Istotne zmiany w stosunku do BN-80/6301-08

a) rozszerzono zakres normy, wprowadzając wymagania dla spoin klejowych,

b) w części dotyczącej metod badań wprowadzono udarowe ścinanie spoiny klejowej na młocie Charpy'ego,

c) badania starzenia w warunkach atmosferycznych spoin klejowych ograniczono do próby bez obciążenia.

3. Normy związane

PN-82/C-81544 Wyroby lakierowe. Określanie stopnia zniszczenia pokryć w wyniku działania czynników atmosferycznych

PN-81/C-89029 Tworzywa sztuczne. Oznaczenie udarowości metodą Charpy

PN-78/C-89067 Tworzywa sztuczne. Oznaczenie odporności na działanie substancji chemicznych

PN-69/C-89300 Kleje do metali. Oznaczenie wytrzymałości na ścinanie

PN-69/C-89302 Kleje do metali. Oznaczenie wytrzymałości na odzieranie

PN-76/C-96026 Przetwory naftowe. Paliwa lotnicze do silników odrzutowych *PN-76 do turbin*

PN-76/H-04603 Korozja metali. Badanie laboratoryjne przyspieszone w obojętnej mgłę solnej

PN-74/H-92745 Aluminium i stopy aluminium. Blachy dla lotnictwa

PN-72/M-69850 Klejenie metali. Przygotowanie powierzchni aluminium i jego stopów do klejenia

4. Autor projektu normy — dr inż. Zdzisław Krukowski.

5. Materiał. Olej AMG-10 — wg ZSRR ГОСТ 6794-75 Масло АМГ-10.

BG PW

BN. 002332

4000000340687